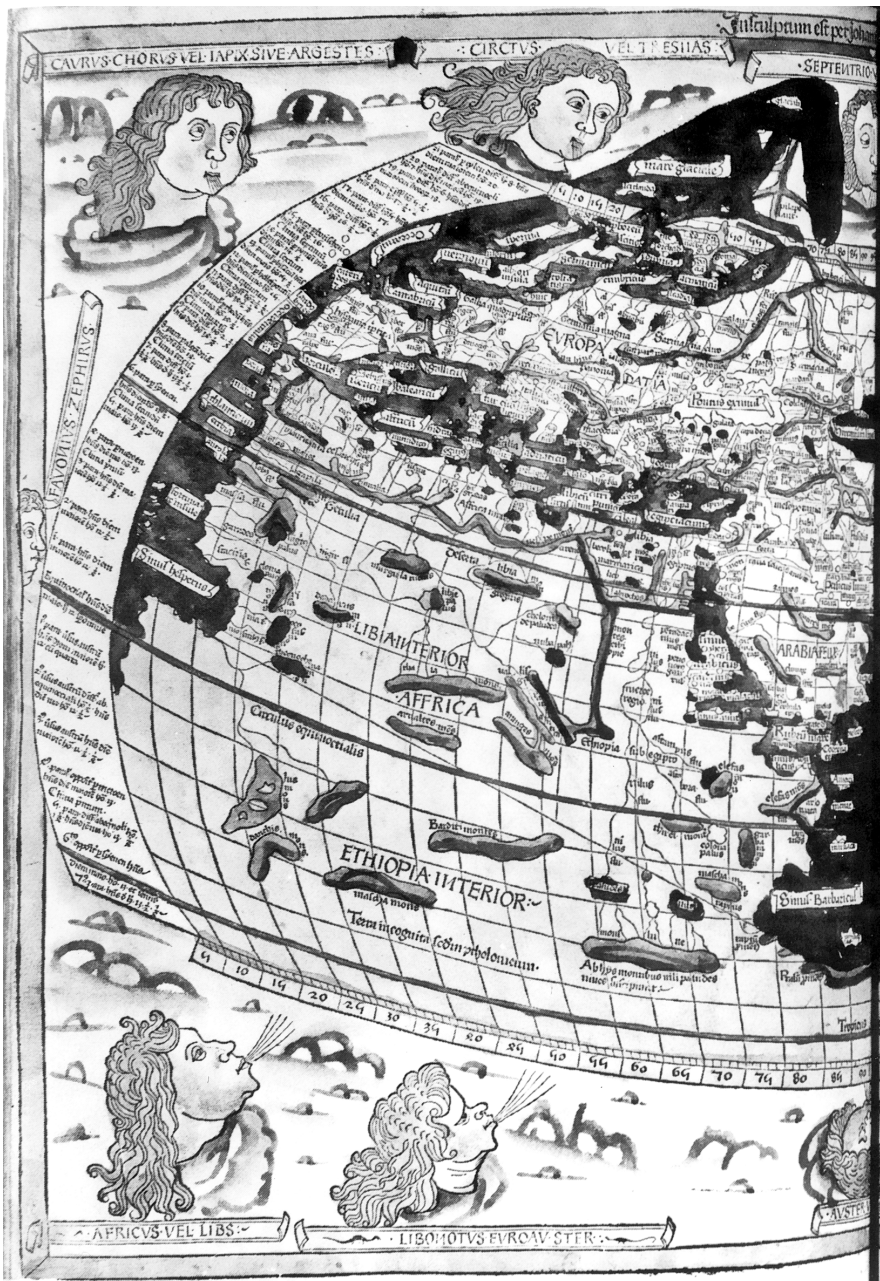

I. BREVIARI

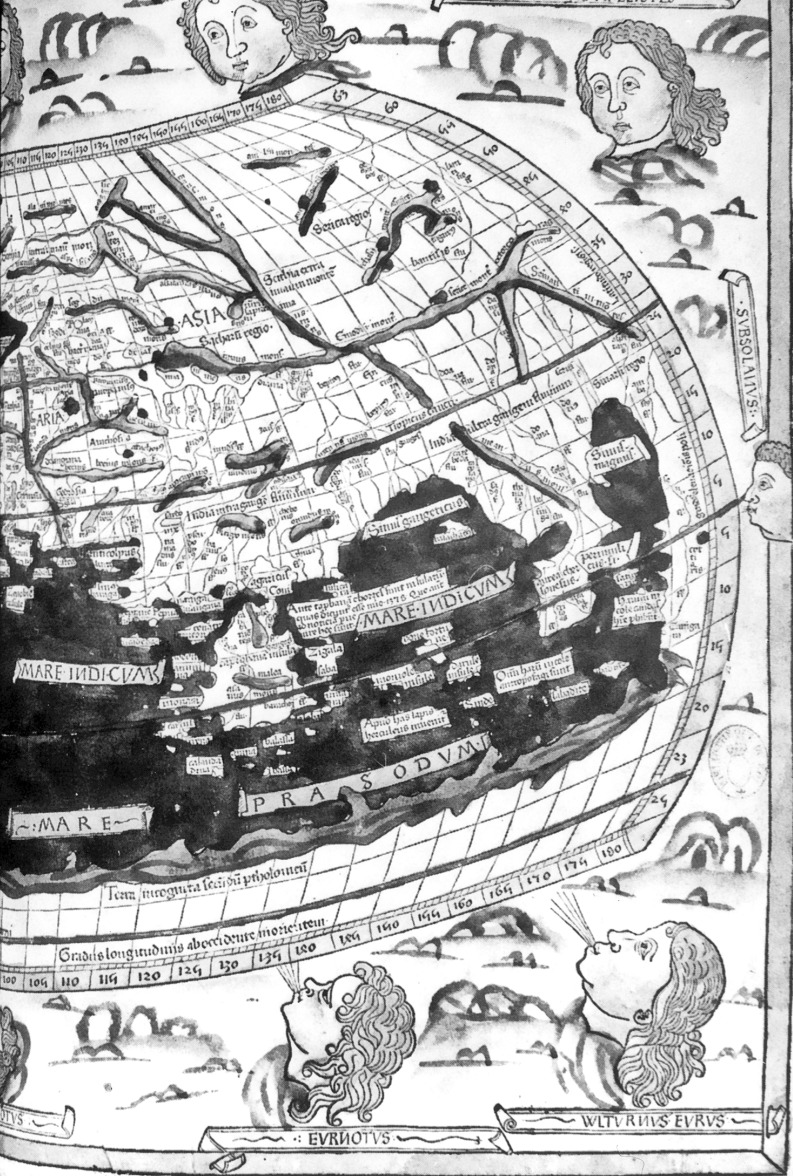

de Arnheim

PARCTIAS

AQVILAE BOREAS

CECIAS APELIOTES

A les pàgines anteriors, el món ptolemaic segons la *Cosmografia* editada a Ulm el 1482.

Per començar, triem el punt de partida: una badia o una escena, un port o un esdeveniment, una navegació o un relat. És menys important d'on hem sortit que on hem arribat, i què hem vist i com. Algunes vegades, quan naveguem, ens sembla que tots els mars són iguals; unes altres, cadascun sembla diferent. El Mediterrani és igual i diferent al principi i al final.

La costa septentrional, des del Bòsfor fins a Màlaga, té més ports que la meridional. A la meridional, entre Haifa i Ceuta, hi ha menys badies. He estat tant en una com en l'altra. N'he recorregut les illes, primer les adriàtiques, després les jòniques i les egees, les Cíclades i les Espòrades. Hi he buscat semblances i diferències. He comparat Sardenya, Sicília i Còrsega, les Kornati i les Balears, Mallorca i Menorca, algunes illes no suporten la comparació amb altres. M'he aturat a les desembocadures dels rius. No he atracat a totes les costes. Qui sap si algú ha navegat tot el Mediterrani alguna vegada.

És difícil dir fins on s'estén el nostre mar i on s'acaba. Els mariners de l'Antiguitat deien que anava des de les ribes d'Àsia fins a les columnes d'Hèrcules, des del Pont Euxí fins a l'oceà. Els savis consideraven que el Mediterrani s'estenia fins allà on creixen oliveres, figueres i palmeres. No tots els llocs són favorables al mar; en alguns la terra l'accepta, en altres, el rebutja. Les fronteres del Mediterrani no són només geogràfiques.

No estan traçades ni en el temps ni en l'espai. No són històriques, ni estatals, ni nacionals: un cercle de guix que constantment es dibuixa i s'esborra, s'eixampla o es redueix. Per aquí passaven i es trobaven les rutes de l'oli i del vi, dels cereals i de les espècies, de la seda i de l'ambre, del saber i de la ciència. Des d'orient van arribar els missatges dels savis i els profetes, les pregàries i els anuncis dels apòstols. Europa es va gestar al Mediterrani.

No és fàcil determinar de quin color és el mar. Diem que és blau marí,¹ encara que no sempre ni a tot arreu és igual. Sota els núvols és gris; de nit, negre; abans de la sortida i la posta del sol és daurat; al capvespre, en estiu, és rogenic; quan bufa la bora i s'omple d'escuma, s'emblanqueix; a les zones poc profundes és clar, cristal·lí, però també tèrbol; quan un ventijol el pica o quan la tempesta l'encrespa ja no sabem de quin color és en realitat. Les tripulacions han navegat fins a les costes llunyanes temoroses d'allò desconegut, meravellades per visions extraordinàries. En tornar, els mariners es veien diferents a si mateixos i al mar. El que més ha vist, vol veure encara més, així comencen i acaben tots els relats sobre el Mediterrani.

Amb els diferents components del Mediterrani es forma, amb més o menys fortuna, un mosaic. Cal esbrinar què significa cadascun per separat o en relació amb els altres: Europa, el Magreb i Llevant; el judaisme, el cristianisme i l'Islam; el Talmud, la Bíblia i l'Alcorà; Jerusalem i la seva santedat; Atenes i Roma, l'ascens i la caiguda, Alexandria, Constantinoble, la Sereníssima Venècia i altres llocs importants; els fenòmens apareguts a la costa i a l'interior; la dialèctica grega, la *polis* i la política; el

¹El text croat diu que el mar és *sinje*, un mot que significa 'blau grisenc', però que en la llengua actual només existeix dins l'expressió fossilitzada *sinje more* per referir-se al color del mar. (Totes les notes són del traductor.)

dret romà, el fòrum i la República; els àrabs i Andalusia; Itàlia i el Renaixement; Espanya i el descobriment del Nou Món; França al «mar interior» i a l'Atlàntic; els eslaus a l'Adriàtic i al mar Negre, i tots els altres pobles dels voltants, els més petits i els més grans, els més joves i els més vells, els nadius i els forasters. El Mediterrani no és només pertinença.

Sovint és reticent a acceptar mesures que no hagi establert ell mateix. No permet ser reduït a una definició única: ni judeocristià, ni islàmic, ni hel·lènic, ni bizantí, ni romà o romanç, ni qualsevol altra. Els estats, les nacions i les religions l'han compartit i se l'han apropiat. L'han servit tribuns, predicadors i poetes de circumstàncies. El Mediterrani no és només història.

El discurs sobre el Mediterrani peca de xerrameca mediterrània: sol i mar; vents, ones, platges; illes afortunades o d'exili; noies que maduren precoçment i velles de dol; oliveres, tarongers i «el llimoner groc»;² palmeres, pins, xiprers; barques i invitacions al viatge; navegacions i naufragis i els relats i els records que els evoquen; luxe i misèria; realitat i fantasia; vida i somni. La retòrica mediterrània ha estat aliada de la llibertat i de la tirania, ha servit a la democràcia i a la demagògia. Ha utilitzat el fòrum i el temple, la justícia i el sermó. El circ se sentia de més lluny que no pas l'areòpag. El Mediterrani ha estat més gran i més petit que ell mateix.

L'han bastit la proporció i la mesura, la geometria i la lògica, la llei i la poètica. L'han enderrocat les rivalitats i la intransigència, el desgovern i l'odi, la violència i el fanatisme. S'hi han encarat i s'han enfrontat l'imperi d'Orient i el d'Occident,

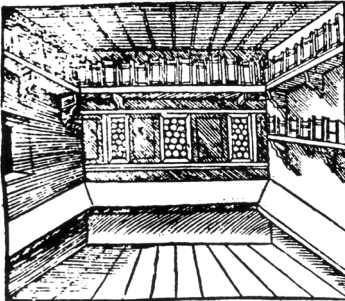
²El sintagma fa referència a la cançó «Tamo daleko», que es va compondre a Corfú el 1916 per commemorar la retirada de l'exèrcit serbi a través d'Albània durant la Primera Guerra Mundial. La cançó tracta el tema de la pèrdua i l'anhel de la pàtria llunyana.

El temple de Salomó segons la reconstrucció de Hartmann Schedel dins de *Liber chronicarum* (Norimberg, 1493).

Bibliotheca Alexandrina.

sita parte Mareotim lacum, & ex eo mari nauigatur in
urbis pulcherrimū aiunt esse mari:
spectū insula est Pharos nomine,

uitos & doctores ecclesiasticos. Nempe Marcum Euangelistam, Amanum
Clementem & Origenem presbyteros, Athanasium episcopum, Didymum,

La biblioteca i el far de l'antiga Alexandria a l'obra *Cosmographia Universalis*, de Sebastian Münster, Basilea, 1559.

l'ànima cosmopolita i l'autarquia, l'ecumenisme i l'ostracisme, l'àgora i el laberint, l'alegria de Dionís i la pedra de Sísif, Atenes i Esparta, Roma i els bàrbars, els llibres sagrats i les guerres de religió. Els conflictes entre la cristiandat i el judaisme, i els d'un i altre amb l'Islam arriben fins als nostres dies. Les llums del Renaixement no han aconseguit il·luminar totes les ribes del Mediterrani.

El mar envoltat de terra i la terra de mar, un sol comú i les mateixes estrelles, riberes, badies, illes, ciutats i ports interconnectats, carreteres i rutes de navegació que es troben i es bifurquen, passat i història que es fonen i es divideixen; és fàcil creure que aquest sigui el centre del món. L'amplitud i la transparència del firmament fan que l'esguard s'elevi i alhora susciten la por de l'infinit. El Mediterrani ha erigit monuments a la fe i a la superstició, a la grandesa i a la vanitat.

Pertany a tots els habitants de les seves costes, però no en la mateixa mesura. Dona a cadascú tant com pot o sap rebre, en circumstàncies semblants o diferents: al sol o a l'ombra; a l'estiu, a l'hivern o en qualsevol estació de l'any; durant les llargues temporades de calor i les brusques fredorades, a les terrasses, als porxos i als balcons, a mercè del vent o a sotavent; entre el migdia i l'horabaixa, l'horabaixa i la nit, la nit i l'alba, quan la humitat es filtra per tot arreu o quan tot el que hi ha al voltant es resseca, amb la xafogor, abans de la pluja; després de la tempesta, quan ens agafa la galvana o quan finalment afluixa; als ports on tot fa olor o es perd qualsevol olor, a les tavernes i als mercats; quan no es pot ser a casa o quan cal tornar a arrecerar-se sota el sostre domèstic; quan el temps boig i el vi dolent fan venir mal de cap o s'emboira la ment qui sap per què i després s'esbandeix per qui sap què; quan bufa el vent del sud, de vegades humit i feixuc, d'altres sec i ardent; de vegades groc de sorra africana —en una ocasió